

lainauksia T. G. Murron kirjasta Savitaipaleen pitiäjän historia (Etelä-Savon Kirjapaino 1939):

Suomalaisten virkamiesten käytös

Venäidiäisten omavaltaisuudet kuvastuvat myös silloisten omien virkamiesten toiminnassa, joka monasti jätti toivomaiselle sijaa. V. 1772 kehti oikeudessa Ratasalon kylästä koltoisin oleva talollinen Jaakko Pykkö, että kylänvanhin (=starosti) Kristian Huttunen Marttilasta oli itse kyntäitänpävänä ennen jumalainpöydelyksen alkua hakenut häntä ensin pitiäjänluvasta ja sitten pappilan leivintuvasta. Edellisessä paikkasa oli Huttunen Pykköä tarkoitteen virkaan: ”Ny piru ottaa hänet sieluneen ja ruumiineen”. Tavattuana Pykön leivintuvasta oli Huttunen ilman muuta iskenyt tätä kepillä, ajanut ulos ja käskenny kiireesti menemään sotilaskyliin, vaikka ei ollut Jaakko Pykön vuorokaa, vaan hänen toisten tulo-osdaskiansa.

Huttunen puolusti menetettyään sillä, että oli toisen starostin Hömpin välityksellä saanut varanimismies Borgin käsny hankkia kiireesi hevosen sotilaskyliin. Pykön talon toinen osakas oli kyliä huonolla hevosellaan saapunut paikalle, mutta kun luutnantti näki sen, oli hän kauheasti suuttunut. Huttunen arveli, että ellei hänen mukanaan ollut sotilas olisi nähnyt hänen työväen Pykköä ja ellei hän olisi niin nopeasti hankkinut parempaa kylihevosia sekä lisäksi rukkoillut Pykön puolesta, olisi luutnantti pohjoimpielty joko Pykköä tai häntä.

Oikeus ei kuitenkaan pitänyt Huttusen selitystä tyydyttävänä, vaan määräsi tämän hankkimaan Borgilta todistuksen, että oli mainitun määrityksen Huttuselle antanut. Kun Borg kielsi sellaista määritystä antaneensa, sopi Huttunen asian Pykön kanssa.

Vielä Pykkö kehti oikeudelle, että hänen olisi pitänyt matkastaan Haminaan ja sieltä takaisin saada kymimaksuna yhteensä 1 rupla 40 kopeekkaa, mutta oli saanut ainoastaan 60 kopeekkkaa. ” Onnistuiko hän myöhemmin saamaan puuttuvan lisämaksun, ei asiakirjoista selviä.

¹¹ Savitaip. –Suomkemiemen syyskäriä: 1772, L:vesi 34. V. A.

Teollisuus ja kauppa

Seuraavina vuosina perustettiin yhä uusia myllyjä. Mainisemme tässä ne, joista asiakirjoissa esiintyy mainintoja. V. 1814 olivat Valkoiamden kylädiset Mäntyperäkoskeen, virmaälädisien jalkamyllyn alapuolelle, laittaneet ratasmyllyn, josta maksoivat verokin. V. 1815 anoivat talolliset Pietari Kärrä, Pietari Parta, Tuomas Pykkö ja Matti Koskimies oikeutta rakentaa Kärräkosken tullimyllyn, jossa olisi kaksi paria kiivä. Partakosken sahan ja myllyn silloiset omistajat Bruunit, Stevenit ja Nahitit vanhaan perustamislupansa viitaten saivat kuitenkin myllyn perustamisen esteijksi. (sivulta 167)

Lainaus Tyne Nirrko-Leskelän kirjasta Suomenniemi 1689–1989 (s. 121):

Kellotapulin korjaussuunnitelmia

Kirkon ja kellotapulin korjausehdotuksia tehtiin pitiäjänkokouksissa vuosina 1794 ja 1812. Kappalai-sen asunto oli myös korjauksen tarpeessa. Kovin tukialta näyti taloudellinen tilanne sodan jälkeen, kun vielä äitisuurakunnan pappiaa vaadiittiin rakentamaan. 9)

Vuonna 1831 kellotapulin korjaussia tuli jätteen esille. Talonpojanpoika Adam Antinpoika Pykkö Ratasalon kylästä Savitaipaleen pitiäjästä esitti rakuksen, jossa talonpoika Juho Esaiaksenpoika ja Antti Antinpoika Pykkö menivät vastuuseen kaikesta kustannuksesta ja vahingosta, jonka hän Adam Pykkö silinä tapouksessa, että Suomenniemen kappelin asukkaat ottavat hänet kellotapulin korjauksen rakennusmestariksi, osamattomuudesta aiheutaisi. Allekirjoitus oli rovasin vahvistuk-sella. Tehdävänä oli kellotapulin korjaus ja sadastin kattaminen uudelleen. Korjaussumma oli 75 ruplaa työstä ja 25 ruplaa kustannuksista. Tarkkikeet piti tilata taiven aikana ja työ oli suoritettava seuraavana kesänä. Kappelin asukkailla vaaditti työpäivät suoriteitaisin myös silloin. Adam Pykköä ei kuitenkaan tavata Suomenniemellä kellotapulin korjaajana. Monet velvollisuudet siirsivät korjaustyötä eteenpäin. Tieneko Ristinan rajalle oli yhtenä rasitteena vuonna 1832. Kellotapulin korjaus siirtyi aina vuoteen 1834. 10)

9) SSA, pitiäjänkokouksen pöytäkirjat 14.5.1794, 30.5.1812 ja 31.1.1813

10) SSA, pitiäjänkokouksen pöytäkirja 21.11.1831

Mitä tiedämme Pylköistä

Mistä tulee ”Pylkkö”?

Sukunimi Pylkkö ei suoraaan viittaa tunnettuun ja käytettyyn substantiiviin kuten vaikka Suutari, Tikka tai Mäkelä. Nimen alkuperästä kiinnostunut kirjoittaja joutuu lehtelemään sanakirjoja, historiallisia tutkimuskirjallisuutta, esittämään ’valistuneita’ arvauksia sekä altistumaan kritiikille. Niinkään hän joutuu tekemään oletuksia vanhaisten Pylkköjen liikkumisesta, eikä näitä oletuksia välttämättä voida alkuperäislähteen vahvistaa tai kumota. Tutkia törmää myös Etelä-Karjalan asutushistorian aivoimiin kysymyksiin. Näitä aiheita on osin käsitelty Markku Tani esitelmässään Pykön sukujuhlassa vuonna 1997.

Pylkkö-nimelle löytyy kolme mahdollista juurta, joka vievät tykkänän eri suuntiin. Ensimmäinen on muunos suomalaiseen nimityöön pesivyyneestä germaanisesta lainasta. Toinen vaihtoehto on kuvailevasta verbistä ’pylköttää’ johdettu substantiivi ja edelleen etsinmi. Lisäksi esitellään mahdollinen alkuperä ensimmäiselle lähteissä mainitulle Pylkkö –nimelle.

”Kansa, sotajoukko”

Suomen kielessä on kerrostuma germaanisista lainasanoja kuten ’kuningas’, ’aatel’, ’poimestari’, ’ammatti’, ’herra’ tai verbeissä ’narrata’ ja ’virkata’. Tutkija Viljo Nissilä on arvellut Pylkkö-nimen olevan tätä syntynä. Hän olettaa sukunimien Pylkkö, Pylkkänen ja Pylkäs olevan nimen Pulkkalnen) etuvokaalinen variantti. Kun sanoa ’pulkka’ ikään kuin kidaessa, muuttuu u-kirjain y:ksi ja a-kirjain ä:ksi. Syntyy nimi Pylkkä, joka on myöhenn-min muuttunut Pylköksi.

Nimen Pulka on katsoitu pohjautuvan germaanisiin henkilönimiin Fulca, Fulco, Folke ja Fulke. Niihin törmää useaan ohteeseen maamme keskiaikaisissa lähteissä. Esimerkiksi Turussa on kirjattu vuonna 1338 Fulconen eli Folke Skeiga, Kasteiholman linnassa Ahvenanmaalla Jowan Folkasson vuonna 1434. Mustasaaresta nykyisen Vaasan ku-peessa on maininta Folcke Gregerssonista vuodelta 1440. Varsinais-Suomessa Uskelan pitiäjästä esiintyy kylän nimenä Fulkkila. Nimi Fulka muunnelmineen oli käytetty ja laajalle levinnyt.

Sanana Fulka tarkoittaa kansaa tai sotajoukkoa. Pohjois-Karjalan murteissa ’Pulka’ merkitsee vieläkin joukkoa. Germaanisten ja skandinaavisten sanojen f-kirjain ihmisten suussa muuttunut p:ksi, jolloin Fulkasta on tullut Pulka. Fulkalla on p:lliset vastineensa myös Venäjän ja Liettuan kielissä.

”Esiinpistävä”

Nyky-suomen sanakirjasta ei löydy sanaa ’pylkkö’. Kuvailleava verbi ’pylköttää’ löytyy, merkityksessä pulloittaa tai pistää huomattavasti esiin jostakin. Esimerkiksi: ”Hän köytti kinnun selkäänsä pylköttämään” El ilene mahdollonta, että Pylkkö nimenä olisi tätä perua. Tällaisista Verbi-substantiivi yhdistelmistä on muitakin kuten ’pilkoittaa-pilkka’. Pilka on ollut puun kylkeen teräseella hakattu merkki, joka hämärtäessä tai pimeässä on ’pilkoittanut’.

Pykön merkitys esiinpistäväänä tai ukonevana selittäisi sanan esiintymistä paikanni-mistöissä sielläkin missä Pylkköjä ei ole asunut, esimerkiksi Taivalkosken Pylkkölämpi tai Keski-Suomen kunta Pylkönmäki, jossa vuonna 1564 oli ainoastaan kolme taloa eikä vielä 1695 kahdeksaa enempää. Toinen vaihtoehto kunthanimen alkuperälle on, että se ilmaisee eräomistusta, rista- tai kala-apajaa. Pylkkö-sukunimeä on esiintynyt Etelä-Karjalan lisäksi Sortavalan tienoilla ja Pohjois-Pohjanmaalla.

Sigbiorn Pytkö

Varhaisin dokumentti, jossa esiintyy sukunimellä Pytkö-nimen kaltainen nimi, löytyy Ruotsin valtionarkistosta ja on päivätty 5. huhtikuuta 1392 Tenholassa. Neljä sikäläistä talonpoikaa todistavat Jacob Djökenin ja Kristina Magnusdotterin välisen sopimuksen. Vallospari päättää, että jommankumman kuollessa saa toinen pitää hallussaan Tenholan pitiäjän Gännebyn kylässä sijaitsevan tilan. Talonpoikien joukossa on Sigbiorn Pytkö.

Viljo Nissilän teoria tuntui selittävän tässä maininnassa esiintyvän Pytkö-nimen alkuperää varsin hyvin. Tenhola sijaitsee Hankoniemen tyvessä Länsi-Uudenmaan ruotsinkielisellä rannikolla, joten ei ole luultavaa, että sikäläinen nimistö pohjautuu kovinkaan vahvasti suomen kielen omdelmisiin ilmauksiin kuten ’pykötöt’. Todennäköisesti Sigbiornin äidinkieli on ollut ruotsi. Voisi kenties oletella, että hänen ’Pytkö’ kohdalla on juuri tapahtumassa Nissilän mainitsema Fulcon etuvokodainen muutunainen tai liukunainen. Kirjaimesta u on tullut y. Ehkäpä o-kirjain vaihtuu piakkoin ö-kirjaimeksi. Jos kaavaan lisää f:n taipumuksen muuttua p:ksi, oltaisiin nimessä ’Pytkö’. Tämä on vain arvallua, sillä nimien kirjoitusasu on saatanut vaihdella paljonkin lyhyen ajan sisällä.

Suomen etelärannikon varhain asutetut osat, joihin Tenhola kuului, ovat olleet kaupan kaupa- ja kulttuuriyhteyksissä saksalaisalueisiin. Myös Tenholan seudut ovat todennäköisesti saaneet annoksia sikäläistä uudisasutusta. Lisäksi Tenhola on sijainnut Itämeren eteläosista Tallinaan johtavan purjehdusreitillä varrella. Tämä reitti on kuvattu tanskalaissessa dokumentissa 1200-luvulta. Yhteydet Pohjois-Viroon, joka oli 1300-luvulla saksalaisten ritarikunnan hallinnassa ja saksalaisten uudisasutuksen (Drang nach Osten) piirissä, vahvistavat Nissilän teorian selitysvoimaa Pytkö-nimen kaltaisen nimen varhaisimman maininnan kohdalla. On selvää että, fulca-nimi muunneltiin levinnyt myös Viron alueelle. Esimerkiksi Tallinnasta on maininta Junker Fulkesta vuodelta 1439.

Kokonaistodistuksessa on yksi muuta. Vilkaistu Tenholan karttaan ja katse kiinnittyy kyliään, jonka kohdalla lukee ’Pökd’. Ei voi olla huomaamatta nimen samankaltaisuutta Pytkö-nimen kanssa. Tavallinen ruotsinkielinen sanakirja ei anna merkitystä pölk-sandile. Nimen voisi näin ollen kääntää Pölk-joki. Onko kylässä todella tämän niminen joki? Vai onko Pytkö-niminen henkilö tai tila antanut nimen kylälle, jonka jokin kiruri on myöhemmin kirjoittanut muotoon Pötkä. Kysymys on tärkeä, sillä jos tämän niminen joki on antanut nimen kylälle, ja toiminut myös sukunimenä tai henkilön nimenä, Nissilän Fulca-teoria ei Sigbiorn Pytkö -maininnan kohdalla enää tunnu mielekkäältä. Jatkoselvitysten lähtökohta on tarkempi perehtyminen Tenholan, ruotsiksi Tenda, paikallishistoriaan.

Etelä-Karjalan Pytköt

Ensimmäinen kysymys, joka Pytkö-nimen kantajalle tulee mieleen, liittyy oman suvun mahdollisiin yhteyksiin Tenholan Sigbiorn Pytkoon. Onko hän ensimmäinen sukulaiseni, jonka nimi on kansien välissä? Yhteyden mahdollisuutta ei voi kieltää, mutta sen aukoton todistaminen on mahdollisuus. Voi esittää seikkoja, jotka tukevat yhteyden todennäköisyyttä ja seikkoja, jotka näyttäisivät kumoavan sen.

Yhteyden todistaminen vaatisi, että voisi piittää polivissa alenevan sukupuun, joka alkaisi Sigbiornista ja päättyisi itse, omiin lapsiin tai lapsenlapsiin. Se on sulje mahdollisuus. Työtelias sukututkija voi rakentaa sukupuun, jonka tyvessä ovat 1500-luvun puolivälin esivanhemmat. Tuolta ajalta alkavat valtionhallinnon lähdasarjat, kustaa Vaasan uudistusten polkimet voutinlilit. Ertiyisen tärkeitä sukunsa alkuperästä kiinnostuneelle ovat niihin sisällytyt maadikar. Ruotsin keskeiskalainen (-1500) hallinto oli liian hajanaisten ja henkilökeskeinen tuottakseen säännöllisiä, vuosi vuodelta eteneviä asiakirjasarjoja.

Markku Toni piti sukujuhlassa 1997 Pytkö-suvun vaiheita käsittelevän esitelmän. Hän totei, että Pytkö-sukunimeä esiintyi 1800-luvun puoliväliin asti yksinomaan Ratasa-lon kylässä Savitaipaleella. Toni arvioi Ratasaalon asutuksen iäksi vähintään 800-1000 vuotta. Ratasaalon vanhoilla talonpoikailla Junnolla ja Pytköllä esiintyy tummatulikkuaa, joka kavoittaa varhaiskeskeiskaiset ja rautakautiset asuinpaikat tai eräsiijat. Ovatko Pytköt

Ratasaalon kanto-asuttajia? Ainakin alueen ensimmäisissä maakirjoissa vuonna 1551 nimi esiintyy muodossa ’Pytköin’. Talo kuului laajempaan Hyrkäädän seutukylään ja vuoden 1571 hopeaveroluettelosta löytyy Isäntä Per Pytköinen. Kylänimellä Ratasaalo esiintyy 1602 (Markku Toni). Jos ensimmäiset Pytköt olisivat tulleet Ratasaalon viimeistään 1200-luvulla, joutuu ainakin läheisen yhteyden Tenholan Sigbiornin unohtamaan. Ratasaalon lähiöstön Pytkö-nimestä muodostuneet paikannimet Kuoliimo-järven Pytkönselkä ja Pytkönlähti voisivat viitata mahdollisuuteen, että Pytköt olisivat alueen ensimmäisiä asuttajia. Toisaalta paikannimet ovat voineet muuttua aikojen kuluessa. Tällaisesta korvautumuksesta on hyvä esimerkki juuri Kuoliimo-järven nimi, jota ei ennen 1700-lukua esiinny, vaan vielä vuosien 1659 ja 1694 kartoissa oli Ukkovesi (Markku Toni). Kysymykset tävät kysymyksiksi. Toni uskoo mahdollisuuteen, että Ratasaalon asukkaat voivat olla perustajiaan samaa sukua.

T. G. Murto, ensimmäisen Savitaipaleen pitiäjänhistorian (1939) kirjoittaja, luettelee pitiäjän nimistöä, joka viittaa etupäässä hämäläiseen uudisasutukseen. Hän mainitsee myös Pytkö-nimen. Tosin Murto käyttää epämääräistä ilmausta ’hämäläiseltä tuntuva paikannimistö’. Murto päättelnee runsaan hämäläisnimistön kielivän etupäässä suur-Hololan alueelta tul-leesta asutuksesta. Pytkö-nimen kohdalla siit ehkä onkin viiteltä, sillä vielä vuosina 1460 ja 1461 esiintyy lähteissä hollolalainen henkilö, jonka nimi on kirjoitettu muotoihin Oleff Pytkä, Oleff Pytki ja Oleff Pyky. Nimen muuntelusta saa käsityksen kuinka monin tavoin sama nimi on soadettu kirjata. Esiintyvä Ratasaalon Pytkön talo muodossa ’Pytkä’ O. C. Neandtin vuonna 1790 laadimassa sotilaskartassa.

Pertti Jurvanen 80-luvulla julkaistussa pitiäjänhistoriassa käsittelee niinkään Savitaipaleen nimistön läntisyyttä ja luettelee nimistöä, joka kertoo yhteyksistä Varsinais-Suomeen: Suur-Suomenalo, Pien-Suomenalo, Suomalansaari jne. Keskiäällä suomalaisella tarkoitettiin nimenomaan Varsinais-Suomen asukasta. Ensimmäisenä tämänkaltaisia pohdintoja esitti Kustaa Viljuna. Hänen mukaansa Savitaipaleen, Lemm ja Suomeenniemen nimistö viittaa Länsi-Suomeen.

Savitaipaleen ja ylimalkaan Etelä-Karjalan asutushistorian kuva on muuttunut. Maadikunta on ollut arvioitua pitempään yhtiöjakoisesti asuttuna. Esikristilliseltä ajalta periytyvästä jatkuvasta asutuksesta juoruvat runsaat tummatulikkuesiintymät. Taipasaaren kolme linnavuorta ja lappeen yksi linnavuori ovat selviä merkkejä rautakauden ja varhaisen keskiajan hyvin jätrestäytynneistä paikallisyhteisöistä. Taipasaarella tunnetaan Vammonei-men ja Mammoneinien rautakautiset hautopaikat. Hiljattain selailinen on löydetty myös Rautjärveltä. Taipasaarella on kairattu myös siliepölykerroksia. Ne kertovat 800-luvulla alkaneesta maanviljelyksestä. Savitaipaleella tämänkaltaisia tutkimuksia ei vielä ole suoritet-tu. Kivikasat, joita sijaitsee pitkäkatkunnan kasekamiseen sopimattomilla paikoilla, ovat mahdollisesti hautoja rautakaudelta. Tällainen röykkiö löytyi myös Ratasaalosta.

Pytkö-sukunimen alkuperä jää mahdollisesti valille yksiselitteistä vastausta. Savitaipaleen alueen asutuksen länsiperäisyys tekee Viljo Nissilän Fulca-teorian mahdolliseksi Savitaipa-leen Pytkö-nimen alkuperän selittäjäksi. Saattoa olla, että ensimmäisen lähteissä mainitun ’Pytkön’, Tenholan Sigbiornin nimi on kokonaan eri juurta.

Sukuseura toivookin, että Pytkön suvun jäsenet omilla osallaan kantavat kortensa kekoon ja toimittavat ehdotuksia tai mieluummin vieläpä varmaa tietoa Pytkö-nimen alkuperän selvittämiseksi. Kaikki perustellut kommentit ovat tervetulleita.

Teksti: Ilkka Pytkö.
Lähdeleokksina on käytetty seuraavia:

Finlandia. Otavan iso maammekirja, osa 5. Otava 1985.
T.G. Murto: Savitaipaleen pitiäjän historia. Oy Etelä-Savon kirjapaino 1939.
Pertti Jurvanen: Savitaipale kotiseutuni. Lehtikanta Oy 1981.
Partakosken ja Iähikylän historiaa. Lappeenrantaan kirjapaino Oy 1996.
Pirjo Mikkonen - Sirkka Paikkala: Sukunimet. Otava 1992.
Paula Söglavaaran artikkelit teoksessa Nykysuomen sanavarat. WSOY 1989.
Markku Tanin esitelmä Pytkön sukujuhlassa 6.7.1997.

Pyylk6n sukupuuta 1700-1800 -luvulta

